

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پژوهشکده زبان و ادبیات عربی

گروه عربی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات عربی

تأکید در جزء ۳۰ قرآن کریم با تکیه بر تفاسیر روح المعانی و جوامع الجامع

استاد راهنما:

دکتر یدالله رفیعی

استاد مشاور:

دکتر رمضان رضائی

پژوهشگر:

مریم علیپور پلنگ کل

دی ماه ۱۳۹۷

سپاسگزاری

به مصداق «من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق» بسی شایسته است از استاد فرهیخته جناب آقای دکتر رفیعی که با کرامتی چون خورشید، سرزمین دل را روشنی بخشیدند و گلشن سرای علم و دانش را با راهنمایی‌های کارساز و سازنده بارور ساختند؛ تقدیر و تشکر نمایم.

(و یزکیهم و یعلمهم الكتاب و الحکمه)

همچنین تشکر ویژه خود را خدمت جناب آقای دکتر رضایی که زحمت مشاوره این پایان‌نامه را بر عهده داشتند، ابلاغ می‌دارم، و از خداوند متعال برای ایشان توفیقات روزافزون دنیوی و اخروی خواستارم.

همچنین از همسر عزیز و مهربانم، که آرامش روحی و آسایش فکری فراهم نمود تا در محیطی مطلوب، مراتب تحصیلی و نیز پایان‌نامه درسی را به نحو احسن به اتمام برسانم؛ سپاسگزاری می‌کنم.

تقدیم به؛

پیشگاه مقدس آقا امام زمان علیه السلام و شهیدان راه علی علیه السلام؛

از زندگی تا ابدیت.

و تقدیم به پدر و مادرم که از نگاهشان صلابت، از رفتارشان محبت و از

صبرشان ایستادگی را آموختم.

چکیده

در هر زبان و گویشی اسلوب‌های خاصی در برابر متکلم و نویسنده قرار دارد که به وسیله آن‌ها می‌تواند کلام خود را با تأکید به مخاطب برساند. از جمله آن زبان‌ها، زبان عربی است که اسلوب‌های فراوانی از تأکید را در خود جای می‌دهد که توجه به آن‌ها، در تحلیل و تبیین دقیق معانی آیات، مهم و ضروری است. مفسران برای فهم و تفسیر آیات قرآن به اصول نحوی و بلاغی توجه داشته و به آشکار نمودن مقصود خداوند پرداخته‌اند. آلوسی و طبرسی در تفسیر قرآن کریم صاحب‌نظر بوده و دارای تألیفات گرانبهایی هستند. از برجسته‌ترین آثار تألیفی آنان می‌توان به روح‌المعانی و جوامع‌الجامع اشاره کرد. این دو مفسر در میان اهالی مذهب خود، دارای روشی معتدل بوده‌اند. از همین روی برای بررسی روش‌های تأکیدی، این دو تفسیر انتخاب گردیده است. شیوه جمع‌آوری مطالب، از جهت نوع، کتابخانه‌ای و به لحاظ روش، توصیفی است. در جزء سی قرآن تأکید به وسیله تکرار و تقدیم مسندالیه از شیوع بیشتری برخوردار است، در موارد اندکی در دو تفسیر اشاره‌ای به تأکیدات موجود در آیات نشده همچنین به نظر می‌رسد آلوسی نگاه دقیق‌تری به تأکیدات موجود در آیات داشته است.

کلیدواژه: جزء ۳۰ قرآن، آلوسی، طبرسی، روح‌المعانی، جوامع‌الجامع، تأکید.

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱
فصل اول: مفاهیم	۱
۱-۱. تعریف مسئله	۲
۲-۱. اهمیت و ضرورت تحقیق	۴
۳-۱. اهداف تحقیق	۴
۴-۱. پرسش‌های تحقیق	۴
۵-۱. فرضیه‌های تحقیق	۴
۶-۱. روش تحقیق	۵
۷-۱. پیشینه تحقیق	۵
۸-۱. مفهوم واژه تأکید	۹
۸-۱-۱. مفهوم لغوی تأکید	۹
۸-۱-۲. مفهوم اصطلاحی تأکید	۱۱
۹-۱. کلمه تأکید در قرآن	۱۲
۱۰-۱. تأکید در علم بلاغت	۱۳
۱۰-۱-۱. تأکید در علم بیان	۱۴
۱۰-۱-۲. تأکید در علم بدیع	۱۵
۱۰-۱-۲-۱. تأکید مدح شبیه به ذم	۱۵
۱۰-۱-۲-۲. تأکید ذم شبیه به مدح	۱۵
۱۰-۱-۳. تأکید در علم معانی	۱۶
۱۱-۱. اسباب و اغراض تأکید	۱۶
۱۲-۱. تفاوت مراتب تأکید	۱۹
۱۳-۱. انواع روش‌های تأکید	۱۹
۱۳-۱-۱. اطناب	۲۰

- ۱-۱-۱۳-۱. اطناب بسط ۲۰
- ۱-۱-۱۳-۲. اطناب زیادت ۲۱
- ۱-۲-۱-۱۳-۱. اطناب به وسیله حروف تأکید ۲۱
- ۱-۱-۲-۱-۱۳-۱. «إِنّ و أنّ» ۲۱
- ۱-۲-۱-۱۳-۲. «لام مو طئه» ۲۲
- ۱-۲-۱-۱۳-۳. «لام جواب قسم» ۲۲
- ۱-۲-۱-۱۳-۴. «لام ابتدا» ۲۳
- ۱-۲-۱-۱۳-۵. «لای نفی جنس» ۲۴
- ۱-۲-۱-۱۳-۶. «قد» ۲۵
- ۱-۲-۱-۱۳-۷. ادوات ندا ۲۵
- ۱-۲-۱-۱۳-۸. «ضمیر شأن و قصه» ۲۶
- ۱-۲-۱-۱۳-۹. «ضمیر فصل» ۲۶
- ۱-۲-۱-۱۳-۱۰. «نون تأکید» ۲۷
- ۱-۲-۱-۱۳-۱۱. «لن» ۲۷
- ۱-۲-۱-۱۳-۱۲. «سین و سوف» ۲۸
- ۱-۲-۱-۱۳-۱۳. «قصر و حصر» ۲۸
- ۱-۲-۱-۱۳-۱۴. «کَلّا» ۲۹
- ۱-۲-۱-۱۳-۱۵. «آوردن همزه برای انکار ابطالی بر سر نفی» ۳۰
- ۱-۲-۱-۱۳-۲. اطناب با کاربرد کلمات زائد ۳۰
- ۱-۲-۱-۱۳-۱. حروف زائد ۳۱
- ۱-۲-۱-۱۳-۲. افعال زائده ۳۲
- ۱-۲-۱-۱۳-۳. اسماء زائده ۳۲
- ۱-۱۳-۲. تکرار ۳۲
- ۱-۲-۱۳-۱. تأکید معنوی ۳۳

۳۳	 تأکید لفظی ۲-۲-۱۳-۱
۳۴	 حال موکده ۳-۲-۱۳-۱
۳۴	 مصدر میمی ۴-۲-۱۳-۱
۳۵	 مفعول مطلق تأکیدی ۵-۲-۱۳-۱
۳۶	 عطف ۶-۲-۱۳-۱
۳۶	 صفت ۷-۲-۱۳-۱
۳۷	 بدل ۸-۲-۱۳-۱
۳۸	 تأکید با روش‌های بلاغی ۳-۱۳-۱
۳۸	 مقدم کردن آنچه که باید موخر باشد ۱-۳-۱۳-۱
۳۹	 بیان اسم ظاهر به جای ضمیر ۲-۳-۱۳-۱
۴۰	 توضیح بعد از ابهام ۳-۳-۱۳-۱
۴۰	 تزییل ۴-۳-۱۳-۱
۴۱	 اعتراض (التفات) ۵-۳-۱۳-۱
۴۱	 قسم ۶-۳-۱۳-۱
۴۱	 جمله اسمیه ۷-۳-۱۳-۱
۴۳	 فصل دوم: معرفی آلوسی و طبری
۴۴	 ۱-۲ آلوسی
۴۶	 ۱-۱-۲ آثار آلوسی
۴۸	 ۲-۱-۲ روش تفسیری روح المعانی
۵۱	 ۲-۲ طبری
۵۳	 ۱-۲-۲ آثار طبری
۵۴	 ۲-۲-۲ روش تفسیری جوامع الجامع
۵۵	 فصل سوم: بررسی آیات جزء ۳۰
۵۶	 ۱-۳ سوره نبأ

٦٦	٢-٣. نازعات
٧٢	٣-٣. عبس
٧٣	٤-٣. تڪوير
٧٤	٥-٣. انفطار
٧٦	٦-٣. مطفين
٧٧	٧-٣. انشقاق
٧٩	٨-٣. بروج
٨٠	٩-٣. طارق
٨٢	١٠-٣. اعلیٰ
٨٤	١١-٣. غاشيه
٨٥	١٢-٣. فجر
٨٨	١٣-٣. بلد
٨٩	١٤-٣. شمس
٩٠	١٥-٣. ليل
٩١	١٦-٣. ضحیٰ
٩٢	١٧-٣. شرح
٩٣	١٨-٣. تين
٩٤	١٩-٣. علق
٩٥	٢٠-٣. قدر
٩٦	٢١-٣. بينه
٩٧	٢٢-٣. زلزال
٩٧	٢٣-٣. عاديّات
٩٨	٢٤-٣. قارعه
٩٩	٢٥-٣. تڪاثر

۱۰۱.....	عصر ۲۶-۳
۱۰۲.....	همزه ۲۷-۳
۱۰۳.....	فیل ۲۸-۳
۱۰۳.....	قریش ۲۹-۳
۱۰۳.....	معاون ۳۰-۳
۱۰۴.....	کوثر ۳۱-۳
۱۰۵.....	کافرون ۳۲-۳
۱۰۶.....	نصر ۳۳-۳
۱۰۶.....	مسد ۳۴-۳
۱۰۷.....	اخلاص ۳۵-۳
۱۰۹.....	فلق ۳۶-۳
۱۰۹.....	ناس ۳۷-۳
۱۱۰.....	نتیجه گیری
۱۱۱.....	منابع
۱۱۱.....	منابع فارسی
۱۱۲.....	منابع عربی
۱۱۶.....	پایان نامه ها
۱۱۶.....	مقاله ها
۱۱۶.....	نرم افزار و سایت

پیشگفتار

زبان مهم‌ترین ابزار ارتباط و پیوند میان انسان‌ها، برای بیان مفاهیم ذهنی آن‌هاست و هر زبان را اسلوبی است که در آن با گزینش کلمات بر روح و جان شنونده یا خواننده اثر می‌گذارد. بر همین اساس، خبرگان وادی سخنوری، برای سنجش ارزش سخن، معیارهایی ارائه نموده‌اند و در این میان قرآن کریم را بهترین و برترین الگوی این مهم برشمرده‌اند و تمام اسلوب‌های به کار رفته در آن را نمونه‌والای فصاحت و بلاغت دانسته‌اند که هرکس بنا به قابلیت‌ها و درک و فهم خویش می‌تواند از این دریای بی‌کران معانی بهره‌برد. یکی از این اسالیب قابل توجه در آیات قرآن، اسلوب تأکید است که با صور مختلف در اوج شیوایی و زیبایی بیان گردیده است.

روح المعانی از گسترده‌ترین و جامع‌ترین تفاسیر میان اهل سنت است که به دست شهاب‌الدین محمود بن عبدالله آلوسی فقیه شافعی تألیف شده است. این تفسیر جامع آراء گذشتگان از روایت و درایت بوده، اقوال آنان را با کمال امانت و عنایت بیان داشته و خلاصه‌ای از تفاسیر پیش از خود بوده که ضمن نقل آنها به نقادی نیز پرداخته است. جوامع الجامع کتابی است تفسیری از مفسر والامقام شیعی، امین الاسلام فضل بن حسن بن فضل طبرسی، که از تفسیر کشاف زمخشری بهره برده و تمام مباحث لازم برای تفسیر آیات را داراست؛ مباحث لغوی، صرفی، نحوی، بلاغی، اختلاف قرائات، مباحث کلامی و اعتقادی، فقهی و

سعی این پژوهش بر آن است که به استناد آیات جزء ۳۰ قرآن به توضیح و تبیین شیوه‌های تأکید با نگاه ویژه به دو تفسیر جوامع الجامع و روح المعانی بپردازد. علت انتخاب این دو تفسیر از میان تفاسیر دیگر؛ توجه دو مفسر به نکات ادبی، بلاغی، لغوی و نحوی در تفسیر آیات و همچنین توجه به آراء و نظرات سایر مفسران و نقد و بررسی نظرات آنان بوده است. در انتخاب دو تفسیر تلاش شد، مفسران از دو مذهب مختلف انتخاب شوند تا میزان تأثیرگذاری مذهبشان بر تفسیر آیات نیز بررسی گردد.

در این راستا، این پایان نامه در ۳ فصل تنظیم شده است؛ فصل اول پس از بیان کلیات تحقیق به ذکر انواع تأکید و تشریح آن‌ها به همراه نمونه‌هایی از آیات جزء سی پرداخته است. در فصل دوم به معرفی آلوسی و طبرسی و تفسیر آنان پرداخته است و در فصل سوم به صورت ترتیبی از اولین سوره جزء سی به شناسایی تأکیدهای موجود در سوره در قالب جدول پرداخته شده است. در ادامه اگر در ذیل آیات مورد تأکید، دو مفسر سخنی داشته باشند، به ترتیب حروف الفبا - آلوسی و سپس طبرسی - بیان گردیده. و در انتها نیز تحت عنوان تحلیل و بررسی، نظر دو بزرگوار بررسی و مقایسه شده و در برخی موارد از نظر سایر مفسرین نیز استفاده گردیده است.

فصل اول: مفاهيم

۱-۱. تعریف مسئله

در هر زبان و گویشی، اسلوب‌های خاصی وجود دارد که با آنها می‌توان کلام خود را با تأکید به مخاطب رساند. در زبان عربی و در قرآن کریم نیز، اسلوب‌هایی از تأکید وجود دارد که توجه به آنها در تحلیل و تبیین دقیق معانی آیات، مهم و ضروری می‌باشد.

تأکید به روش‌ها و شیوه‌های گوناگونی در آیات قرآنی دیده می‌شود؛ تأکید به وسیله حروف، تأکید لفظی، معنوی، تأکید به شکل سوگند و اشکال دیگر آن که عدم توجه به آنها می‌تواند در تفسیر و ترجمه آیات تأثیرگذار باشد و همین امر بر اهمیت موضوع اشاره دارد.

در این اثر تأکید بر اساس تقسیم آن به سه دسته مورد بررسی قرار می‌گیرد:

الف. اطناب؛ که خود در سه قسمت مورد بررسی است:

اول: اطناب بسط.

دوم: اطناب زیادت.

سوم: اطناب بوسیله حروف تأکید. (أَنَّ، إِنَّ، لام جحدود، لام قسم، لام ابتدا،

لای نفی جنس، قد، ادوات ندا، لن و...)

چهارم: اطناب با کاربرد کلمات زائد. (حروف، افعال، اسماء)

ب. تکرار (تأکید معنوی، تأکید لفظی، حال، وصف، عطف و ...)

ج. تأکید با روش‌های بلاغی (اعتراض، قسم، تقدیم مسندالیه، مقدم کردن آنچه باید موخر شود و

...)

برخی مفسرین در تفاسیر خود به بُعد بلاغی و ادبی کلام به خوبی توجه داشته و آیات را با توجه به این ظرائف مورد بررسی قرار داده‌اند.

روح المعانی از گسترده‌ترین و جامع‌ترین تفاسیر میان اهل سنت است که به دست شهاب‌الدین محمود بن عبدالله آلوسی فقیه شافعی تألیف شده است. این تفسیر جامع آراء گذشتگان از روایت و درایت بوده، اقوال آنان را با کمال امانت و عنایت بیان داشته و خلاصه‌ای از تفاسیر پیش از خود از جمله: ابن عطیه، ابوحنیف، کشاف، ابوالمسعود، بیضاوی، فخر رازی و دیگران بوده که ضمن نقل آنها به نقادی نیز پرداخته است. تفسیری است عقلی و اجتهادی که روش بلاغی، بیانی و ادبی را در پیش گرفته است. آلوسی مسائل فقهی و همچنین کلام اهل حکمت و هیئت را نیز در ذیل آیات مربوطه به طور گسترده بیان می‌کند. قرائت‌های مختلف را بررسی می‌کند و به مناسبات میان سوره‌ها و آیات و شأن نزول نیز توجه دارد. بحث‌های نحوی نیز در جای جای تفسیر آشکار است. جوامع الجامع کتابی است تفسیری از مفسر والامقام شیعی، امین الاسلام فضل بن حسن بن فضل طبرسی، که پس از تألیف دو تفسیر الکافی و الشافی و مجمع البیان به رشته تحریر درآورده است. وی در این تفسیر از تفسیر کشاف زمخشری بهره برده و گاه مطالبی را به آنها ارجاع داده است. تفسیر جوامع الجامع تمام مباحث لازم برای تفسیر آیات را داراست؛ مباحث لغوی، صرفی، نحوی، بلاغی، اختلاف قرائات، مباحث کلامی و اعتقادی، فقهی و ... اشعار و امثال نیز جایگاه ویژه‌ای در جوامع الجامع دارند و در مباحث لغوی، نحوی، بلاغی و شرح مفاهیم آیات به کار رفته‌اند. رویکرد دیگر طبرسی در جوامع الجامع تبیین مباحث کلامی شیعه است.

از میان تفاسیر بسیاری که مورد بررسی قرار گرفت این دو تفسیر به جهت وجود نکاتی انتخاب گردید:

توجه دو تفسیر به نکات ادبی، بلاغی، لغوی و نحوی در تفسیر آیات.

توجه دو تفسیر به آراء و نظرات مفسرین دیگر و نقد و بررسی نظرات آنان.

مفسران از دو مذهب مختلف انتخاب شده‌اند تا میزان تأثیرگذاری مذهبشان بر تفسیر آیات نیز بررسی گردد.

این پایان نامه تلاش می‌کند به بیان انواع شیوه‌های تأکید و بررسی آنها در جزء سی با نگاه ویژه به دو تفسیر جوامع الجامع و روح المعانی بپردازد و آنها را مورد بررسی قرار دهد.

۲-۱. اهمیت و ضرورت تحقیق

یکی از مهم‌ترین پایه‌های علم تفسیر، علم نحو و علم بلاغت است، که بدون داشتن آگاهی و دانش کافی در آن، تفسیر درست و جامع آیات قرآن حاصل نمی‌شود.

در این راستا ضروری است در باره بخشی از این مفاهیم که انواع تأکید هستند و در آیات بسیاری از قرآن کریم بکار برده شده، تحقیق و پژوهش صورت پذیرد و تأثیر آن بر معنای آیات بررسی گردد.

۳-۱. اهداف تحقیق

این پژوهش می‌کوشد به اهداف ذیل دست یابد:

- تبیین مفهوم تأکید و انواع آن.
- معرفی تفاسیر روح المعانی و جوامع الجامع و نویسندگان آنها.
- تحلیل چگونگی تأثیر معنایی تأکید بر آیات.
- مقایسه تطبیقی انواع تأکيدات کاربردی در جزء ۳۰ در قالب نمودار.

۴-۱. پرسش‌های تحقیق

۱. چه شیوه‌ای از تأکید در جزء سی قرآن بیشتر مورد استفاده قرار گرفته است؟
۲. توجه مفسران (آلوسی و طبرسی) به اسلوب تأکید در ذیل آیات چگونه بوده است؟
۳. کدام یک از مفسران (آلوسی و طبرسی) در تفاسیر خود توجه بیشتری به اسلوب تأکید داشته‌اند؟

۵-۱. فرضیه‌های تحقیق

۱. در جزء سی قرآن از تأکید به شیوه‌های مختلفی استفاده شده است. از جمله مواردی که استعمال آن بیشتر است می‌توان به تأکید به وسیله تکرار، تأکید به وسیله «إن»، استفاده از تقدیم، استفاده از باب اشتغال و نکره آوردن مسند الیه اشاره کرد.

۲. در جزء سی قرآن تأکید برای معانی مختلفی از جمله تقریر و تثبیت کلام، وعده به بهشت، تهدید به جهنم، تعظیم و بزرگداشت خبر، تعجب، تشویق و حصر استعمال شده است.
۳. موارد مختصری از اسلوب تأکید که انتظار می رفت مفسران به تأکیدی بودن آنها در ذیل آیات اشاره کرده باشند، کمتر مورد توجه مفسران واقع شده است.
۴. طبری با توجه به اینکه نگاهی نقادانه به تفاسیر قبل از خود داشته است به میزان بیشتری به اسالیب بلاغی و تأکیدی توجه داشته است.

۱-۶. روش تحقیق

روش انجام پژوهش توصیفی - تحلیلی می باشد؛ به این معنا که در ابتدا کلیه منابع مرتبط اعم از چاپی و الکترونیکی مورد مطالعه قرار گرفته و از اطلاعات لازم فیش برداری می شود، سپس با روش توصیفی - تحلیلی داده های به دست آمده مورد بررسی قرار گرفته و نتایج حاصل از آن در فصل های مجزا ارائه می شود.

۱-۷. پیشینه تحقیق

در ارتباط با تفسیر جوامع الجامع و روح المعانی به طور مجزا پژوهش هایی صورت گرفته که البته هیچ یک به بررسی اسالیب تأکید در آنها نپرداخته اند. همانطور که در عناوین زیر ذکر خواهد شد هیچ یک از مقالات و پایان نامه ها به طور ویژه در این دو تفسیر شیوه های تأکید را مورد بررسی قرار نداده اند.

جهت بررسی پیشینه این موضوع در سامانه سیمرغ، گوگل فارسی و عربی، ایرانداک و کتابخانه دانشگاه تهران بررسی هایی صورت گرفت و ملاحظه گردید که به طور تطبیقی نسبت به موضوع تأکید در این دو تفسیر تحقیقی صورت نگرفته است.

درباره تأکید پژوهش هایی صورت گرفته است که البته دارای کاستی هایی است و در ذیل به تفصیل بیان می گردد.

الف) کتاب‌ها:

- در رابطه با اسلوب تأکید، تنها چند کتاب یافت شد که به زبان عربی تألیف شده است.
- کتابی تحت عنوان «اسلوب التوكيد في القرآن» از محمد حسين ابوالفتح (لبنان: بیروت، مکتبه لبنان: ۱۹۹۵م) که فایل PDF آن در دسترس است.
- کتاب دوم با عنوان «اساليب التوكيد في القرآن الكريم» از عبدالرحمن المطرودی (طرابلس: الدار الجماهيریه للنشر و التوزيع، ۱۹۸۶م) که تنها ۱ جلد از آن در کتابخانه مجلس موجود است.
- در دو کتاب یاد شده، به بیان کلیه شیوه‌های تأکید در زبان عربی پرداخته‌اند. مؤلفین معانی تأکید و انواع آن را از دیدگاه برخی از علمای نحوی و بلاغی بیان می‌کنند و اقتضائات مختلف آن را توضیح می‌دهند. نمونه‌هایی از آیات قرآن را به عنوان مثال آورده‌اند و از جهت نحوی در بعضی موارد به توضیح برخی آیات پرداخته‌اند، البته به نظر می‌رسد این انتخاب آیات، ملاک خاصی نداشته باشد و به صورت تصادفی از قسمت‌های مختلف قرآن استفاده کرده باشند.
- کتاب «اساليب التوكيد من خلال القرآن الكريم» از احمد مختار البرزه که تنها به دو اسلوب تأکیدی پرداخته است. اما به جهت بسط و شرح آن کار پژوهشی گسترده و قابل ذکری انجام نشده است.
- به جز موارد ذکر شده، غالباً در کتاب‌های نحوی، در مبحث توابع، و در کتب بلاغی در مبحث علم معانی، بخشی به عنوان تأکید و انواع آن مطرح شده که بسیار موجز و مختصر می‌نماید.

ب) مقاله‌ها:

- «روش‌شناسی ترجمه ادوات تأکید در ترجمه‌های معاصر قرآن کریم» (مطالعه موردی: إِنَّ، إِنْما، نون تأکید) (مجله مطالعات ترجمه قرآن و حدیث، پاییز و زمستان ۱۳۹۴، شماره ۴) از مهدی ناصری، رسول دهقان ضاد، حسن برزنونی. نویسندگان پس از تقسیم ترجمه‌های قرآن کریم به سه دسته تحت اللفظی، تفسیری و وفادار، به بررسی سه مورد از انواع تأکید - إِنَّ، إِنْما، نون تأکید - در هر دسته و مقایسه ترجمه تعدادی از مترجمین و در نهایت سنجش میزان صحت آنها پرداخته‌اند.

- مقاله «تأکیدات بلاغی و زبانی در کلام رب الارباب»، (مجله پژوهش‌های ادبی - قرآنی، بهار ۱۳۹۳، شماره ۱) از امین رحیمی و مهدی آشناور. باید اشاره کرد که نویسنده مقاله تنها به تعریف تأکید و انواع آن با ذکر نمونه‌های برگزیده از آیات قرآن کریم بسنده کرده است و به تأثیر معنایی آنها بر آیات نیز توجهی نداشته‌اند.
- «کارکرد اسلوب تأکید در رساندن معنا به مخاطب در سوره بقره» (دومین همایش ملی اعجاز قرآن، بهمن ۱۳۹۲، دانشگاه شهید بهشتی) از حسین کیانی و فاطمه تقی‌زاده فرد. در این مقاله به توضیح انواع تأکید با توجه ویژه به سوره بقره پرداخته شده است.
- «تأکید در قرآن» (مجله ترجمان وحی، بهار و تابستان ۱۳۹۱، شماره ۳۱)، از سیدعلی گرمارودی، در این مقاله پس از شرح و تبیین موضوع و تعریف تأکید در علم نحو و علم معانی، انواع تأکید بر شمرده شده و از آن شروع به تفصیل و ذکر نمونه آیات از کلام الله مجید کرده است اما به همین جا بسنده شده و ادامه توضیح به چاپ‌های بعدی مجله موکول شده است، اما ادامه مقاله در شماره‌های بعدی به چاپ نرسیده و اثر نیمه‌کاره باقی مانده است.
- «بررسی مقوله «تأکید» در ترجمه انگلیسی قرآن کریم» (مجله ترجمان وحی، بهار و تابستان ۱۳۸۹، شماره ۲۷) از جلال الدین جلالی. نویسنده به تعریف و توضیح انواع تأکید در قرآن کریم و همچنین زبان انگلیسی پرداخته سپس در ترجمه‌های انگلیسی قرآن، چگونگی برگردان این تأکیدات را مورد بررسی قرار داده است.
- «صور بلاغی اسلوب تأکید در آیات قرآن کریم»، (مجله زبان و ادبیات عربی، پاییز و زمستان ۱۳۹۰، شماره ۵) از سید محمد باقر حسینی، که مؤلف به شرح و توضیح تأکید و انواع آن پرداخته است. تقریباً بیشترین توجه نویسنده در این مقاله به مقوله اطناب بوده و آن را از جوانب مختلف مورد بررسی قرار داده است.

- «اسلوب‌های تأکید در زبان قرآن» (مجله علوم انسانی دانشگاه الزهرا (س) زمستان ۱۳۸۳، شماره ۵۲) از خانم مینا جیگاره. در این مقاله با شیوه‌ای متفاوت از تقسیم بندی روبرو هستیم. برخلاف سایرین، انواع تأکید بر اساس اثربخشی آنها بر اسناد، مسند و مسندالیه دسته بندی شده است. اما بسیار موجز و مختصر به هر مورد پرداخته اند و توجه و اشاره ای به منابع بلاغی نداشته‌اند و تنها در چند خط، برای بیان هر نوع از تأکید بسنده کرده اند که نیاز به توضیح و تبیین بیشتر مشاهده می‌شود. ایشان از مثال های قرآنی نیز در کلام خود استفاده کرده‌اند اما توجهی به تفسیر و ترجمه مفسرین، و تأثیر معنایی انواع تأکید بر آیات نداشته‌اند.
 - «گونه‌های تأکید در قرآن»، (مجله پژوهش‌های قرآنی، ۱۳۸۲، شماره ۳۵ و ۳۶) از آقای محمد حسن ربّانی. در این مقاله نیز تنها به بیان انواع تأکید و شرح مختصری از هریک با ذکر نمونه در برخی موارد پرداخته شده است.
 - مقاله «أسلوب التوكيد في النحو العربي» از عواطف يوسف عبدالرزاق، مجله آداب المستنصرية، بغداد، شماره ۱۶) که دسترسی به متن مقاله مقدور نبود.
 - مقاله «التوكيد من مظاهره و أسراره في كتاب سيبويه» از أيوب عبدالعزيز أيوب (حولية كلية الدراسات الإسلامية و العربية للبنين بالقاهرة، شماره ۱۲، ۱۴۱۴ ق) نویسنده به شرح و بسط تنها ۵ مورد از انواع تأکید پرداخته و هریک را به طور تفصیلی با تکیه بر کتاب سيبويه و نظر دیگر بزرگان نحوی آورده است.
- ج) پایان‌نامه‌ها:**
- «اسلوب تأکید غیر مصطلح در علم نحو با نمونه‌های قرآنی»، (دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۸۸) از فاطمه طباطبائی. پایان‌نامه مذکور درواقع به گونه‌ای غیر از سایرین، انواع تأکیدات را به دو دسته مصطلح و غیر مصطلح تقسیم نموده و در ذیل این تقسیم به توضیح آنها با ذکر نمونه‌هایی از قرآن پرداخته است. در واقع کارهای گذشته را در قالبی جدید ارائه داده است.

- «اسلوب تأکید در قرآن (۵ جزء اول)» (دانشگاه تربیت معلم تبریز، ۱۳۹۰) از اسحق اصغری سراسکانرود، در این پایان‌نامه انواع تأکید در ۴ دسته الف. حروف موکد، ب. تأکید با زیادت حرف در ساختمان یک کلمه، ج. تکرار و د. تأکید با روش‌های بلاغی و اسلوب قسم، تقسیم‌بندی شده، پس از توضیح هریک از آنها به همراه نمونه از قرآن کریم، در فصل پایانی تمامی آیات تأکیدی ۵ جزء اول قرآن را در غالب جدول و نمودار ارائه می‌دهد.
 - «اسلوب تأکید در ۵ جزء آخر قرآن» (دانشگاه رازی، ۱۳۹۳) از سمیه یوسفی، در این اثر نیز به معرفی روش‌های تأکیدی پرداخته و آنها را تعریف کرده است.
- همانطور که در موارد یاد شده ملاحظه می‌شود، هیچ‌یک از آثار، به بررسی تأکید در آیات قرآن با توجه به دو تفسیر آلوسی و طبرسی پرداخته‌اند.
- این پژوهش، می‌کوشد تا به بررسی انواع تأکید در جزء سی قرآن با توجه به تأثیر معنایی آنها بر آیات با تکیه بر نظر مفسرین برجسته از جمله آلوسی و طبرسی بپردازد.

۸-۱. مفهوم واژه تأکید

یکی از کلیدی‌ترین مراحل در پژوهش علمی، تشریح واژه‌ها و مفاهیم اصلی به کار رفته در تحقیق می‌باشد. برخی واژه‌ها، مفاهیم و کاربردهای لغوی و اصطلاحی متعددی دارند. امکان دارد که این مفاهیم در علوم مختلف کاربرد متفاوتی داشته باشند، یا به مرور زمان، معانی اولیه خود را از دست داده و معنای جدیدی به خود گرفته باشد. بنابراین بی‌توجهی به معانی و کاربردهای آنها و همچنین مشخص نکردن معنا و کاربردهای مدنظر آن، موجب اشتباه می‌شود. لذا لازم است به طور دقیق هر یک از واژگان جهت درک صحیح مطالب بیان گردد. معنای واژه تأکید به لحاظ لغوی و اصطلاحی به شرح ذیل می‌باشد؛

۸-۱-۱. مفهوم لغوی تأکید

تأکید یا توکید، مصدر باب تفعیل است که ریشه آن (و ک د) یا (ا ک د) است، معنای لغوی آن، با توجه به دو ریشه ذکر شده، به شرح زیر می‌باشد:

الف. ریشه "وكد"

در توضیح ماده وكد آمده: «وكد: وَكَدْتُ الْعَقْدَ وَ الْيَمِينَ، أَي أَوْقَعْتُهُ وَ...» (فراهیدی، ۱۴۱۰: ج ۵، ص ۳۹۵؛ ابن منظور، ۱۴۱۴: ج ۳، ص ۴۶۶؛ زبیدی، ۱۴۱۴: ج ۵، ص ۳۲۴؛ انیس و دیگران، ۱۳۶۷: ۱۰۵۳) وكد: بستن عقد و قسم، یعنی محکم کردن آن

مصطفوی درباره این کلمه می‌گوید: «اصل واحد در این ماده: شدت در محکم بودن است و از مصادیق آن: توکید (محکم کردن) عقد یا پیمان یا قسم، محکم کردن زین یا ریسمان گاو وحشی، محکم کردن سخن یا عمل، و هم قاطع است.» (مصطفوی، ۱۳۶۰: ج ۱۳، ص ۱۹۰؛ قرشی، ۱۳۸۱: ج ۷، ص ۲۳۹؛ مهیار، ۱۳۷۰: ۱۱۹)

راغب اصفهانی نیز می‌گوید: «محکم کردن سخن و عمل و اُكْدَتْهُ: آن را محکم کرد ... و وكد به معنای ریسمان محکمی است که با آن گاو را هنگام دوشیدن شیر می‌بندند...» (راغب اصفهانی، ۱۳۷۴: ج ۲، ص ۵۶۸)

در جایی دیگر نیز این چنین آمده: «توکید در اصل مصدر وكد است و اشمونی در حاشیه صبان آورده که آن در اصل مصدر است و آن نام تابع مخصوصی است، و می‌گویند اكد تأکیداً و وكد توکیداً، که با واو بیشتر استعمال می‌شود...» (ابوالفتح، ۱۹۹۵: ۱۳)

ب. ریشه "أكد"

ابن منظور در بیان آن می‌گوید: «أكد و وكد: محکم کردن و بستن پیمان و زین است. تَأَكَّدَ وَ تَوَكَّدَ: استوار کردن و سخت شدن و الأكید: محکم و استوار است.» (فراهیدی، ۱۴۱۰: ۳۹۷؛ ابن منظور، ۱۴۱۴: ۷۴؛ معلوف، ۱۳۸۹: ۱۵) همچنین ذکر شده: «تأکید لغتی در معنای توکید است و معنایش قوام دادن و محکم کردن است و نزد علمای علم نحو دو نوع است ...» (طربجی، ۱۳۷۵: ج ۳، ص ۸)

و نیز می‌خوانیم: «أَكَّدَ: تَأَكِيداً (أكد) الشَّيْءَ: آن چیز را تاکید کرد، آن را تثبیت کرد و مقرر نمود. (أكد: ثابت، "من الأكيد أن...": به تحقیق که ... محکم و استوار. تَأَكَّدَ – تَأَكَّدُ (أكد): آن چیز استوار، سخت شد – مِنْ: از ... یقین حاصل کرد. التأكيد – (أكد) اثبات تضمین، متأكد شدن، تاکید کردن. أَكَّدَ – تَأَكِيداً (أكد و وكد) العهد او السرج: پیمان یا زین را محکم کرد و بست. تلفظ کلمه تأکید با واو افصح است.» (مهیار، ۱۳۷۰: ۱۱۷)